

GRAĐA

GRAČANIČKI GLASNIK
časopis za kulturnu historiju

Broj 55
Godina XXVIII
Maj, 2023.
[str. 111-116]

© Monos 2023

Kadija Hadži Hafiz Hasan Tahsin ef. Hadžiefendić – Hadžikadija

Tajib Nurikić

REDAKCIJSKA NAPOMENA:

Ratne 1994. godine, u gračaničkom listu "Biljeg vremena", prof. Tajib Nurikić iz Gračanice objavio je četiri veoma zanimljiva, opširnija članka, posvećena četvorici istaknutih gračaničkih alima i učenjaka, o kojima se u lokalnoj sredini gotovo ništa nije znalo. Riječ je o Hadži Hasan ef. Hadžiefendiću, hafizu Ibrahim ef. Mehinagiću, muderisu Mehmed Teufik ef. Okiću, te njegovom sinu, Muhamedu Tajibu Okiću. U znak sjećanja na Tajiba Nurikića, jednog od istinskih zaljubljenika u prošlost Gračanice i njene okoline, ali i dugogodišnjeg prijatelja našeg časopisa, koji je nedavno preminuo, objavljujemo jedan od navedenih članaka – onaj posvećen Hadži Hasan ef. Hadžiefendiću, zvanom Hadžikadija, vrhovnom šerijatskom sudiji, jednome od kandidata za mjesto reisu-l-uleme, te čovjeku čiji se mezar nalazi na počasnem mjestu, pred ulazom u Bijelu džamiju.

Do objavljivanja Nurikićeva rada, o Hadžikadiji se veoma malo znalo. Postojao je tek jedan objavljen članak – nekrolog Edhema Mulabdića, napisan i objavljen gotovo dva desetljeća poslije Hadžikadijine smrti, u kalendaru "Narodne uzdanice" za 1944. godinu.¹ U Gračanici, pak, Hadžikadija je bio skoro pa zaboravljen, čak i među starijom generacijom. Članak prof. Tajiba Nurikića, objavljen u "Biljegu vremena" (god. I, br. 10, februar 1994., str. 17 i br. 11, mart 1994., str. 17) – može se, stoga, smatrati i pionirskim biografskim radom o ovome znamenitom Gračanliji. U nastavku, članak prenosimo u izvornoj formi, kako je i objavljen, uz ispravku svega par sitnih tiskarskih grešaka.

¹ Pretisak navedenog članka čitatelji mogu pronaći u 17. broju "Gračaničkog glasnika" (maj 2004.).

EDITOR'S NOTE:

During the war in 1994., in the Gračanica newspaper „Biljeg vremena“, professor Tajib Nurikić from Gračanica published four very interesting, extensive articles, dedicated to four prominent Gračanica scholars, about whom almost nothing was known in the local community. The articles were centered on Hadži Hasan ef. Hadžiefendić, hafiz Ibrahim ef. Mehinagić, muderis Teufik ef. Okić, as well as his son, Muhamed Tajib Okić. In memory of Taib Nurikić, who recently passed away, one of the true enthusiasts and lovers of the past of Gračanica and the surrounding area, but also a long-time friend of our magazine – we are publishing one of the aforementioned articles, the one about Hadži Hasan ef. Hadžiefendić, also known as Hadžikadija, the supreme sharia judge, as well as a candidate for the position of reisu-l-ulema, a man whose grave is in place of honor, in front of the entrance to the white mosque. Until the publication of this paper, very little was known about Hadžikadija. There was only one published article – an obituary written by Edhem Mulabdić almost two decades after Hadžikadija passed away, published in the „Narodna uzdanica“ calendar of 1944. However, Hadžikadija is almost forgotten in Gračanica, even among the older generation. The article by professor Tajib Nurikić, published in „Biljeg Vremena“ (Year I, no. 10, February 1994, p. 17 and, no. 11, March 1994, p. 17) can therefore be considered a pioneering biographical work about this famous Gračanica citizen. Therefore we present the article in its original form, as it was published; only correcting a few typographical errors.

Ako bi se postavilo pitanje o razlozima zbog kojih (mi u Gračanici) treba da govorimo o ovom čovjeku, mogla bi se navesti bar sljedeća tri:

- objekti, tj. materijalni spomenici vezani za njega,
- visoki položaji u službi koje je zauzimao u toku svoje karijere,

- njegova ljubav prema Gračanici, tj. prema zavičaju sa kojim veze nikad nije prekidao i kome se uvijek vraćao.

Spomenici vezani za njegovo ime su:

- Ahmed-pašina džamija,
- Kuća (preko puta Doma kulture) koju je on izgradio, u njoj proveo zadnje godine života i u njoj umro,
- Njegov mezar kao i mezar njegove supruge Sevrlete r. Hadžić. Mezari se nalaze ispred ulaza u Bijelu džamiju. Označeni su mermernim nišanima sa natpisom na turskom jeziku,
- Mezar na Režićima njegove kćerke Ifete. Označen je mermernim nišanima sa natpisom na turskom jeziku,
- Tri mezara iznad Štamparije ograđena željeznom ogradom. Tu su ukopani njegov sin kadija Hasan Ihsan ef. Kadić sa svojom kćerkom Lejlom i suprugom hadži Šerifom. Prva dva mezara su sa mermernim nišanima, a na njima su natpisi i arapskim pismom i latinicom. Treći mezar nema nišana.
- Mezar njegovog zeta Sadi-bega Gluhbegovića u Trepanića haremu.
- Kuća u Vranovićima i
- Mezar njegove kćeri Izete Gluhbegović u blizini ove kuće.

Hadžikadijini roditelji su Hadži Hasan ef. Nurikić i Hanifa r. Šabić. Hadži Hasan ef. Nurikić živio je u prvoj polovini devetnaestog vijeka. Nakon smrti Piskavica Mehmed ef. bio je muderis u Osman-kapetanovoj medresi u Gračanici. Kao muderis je otišao na hadž i tamo umro. Prilikom ispraćaja na hadž zamoljen je da svojim zemljacima ostavi hajr-dovu, tj. poruku, odnosno savjet. On je to i učinio i između ostalog im preporučio da čuvaju tradiciju održavanja dova na Ratišu. Imao je biblioteku na orijentalnim jezicima, koju je on ili neko od njegovih nasljednika uvakufio. Neke od tih knjiga se čuvaju u Gazi Husrefbegovoj biblioteci u Sarajevu. Odnesene su zajedno sa knjigama iz biblioteke hadži Halil ef. Jedna od knjiga zadržala se i

BILJEŽ 17

ZNAMENITI GRAČANLIJE

KADIJA HAŽI HAFIZ HASAN TAHSIN ef. HADŽIEFENDIĆ-HADŽIKADIJA

Ako bi se postavilo pitanje o razlozima zbog kojih (mi u Gračani) treba da govorimo o ovom čovjeku, mogla bi se navesti bar sljedeća tri:

a) objekti, tj. materijalni spomenici vezani za njega, b) visoki položaji u službi koje je zauzimao u toku svoje karijere,

c) njegova ljubav prema Gračani, tj. prema zavičaju sa kojim veze nikad nije prekidao i kome se uvijek vraćao.

Spomenici vezani za njegovo ime su:

1. Ahmet-pašina džamija, 2. Kuća (preko puta Doma kulture) koju je on izgradio, u njoj proveo zadnje godine života i u njoj umro,

3. Njegov mezar kao i mezar njegove supruge Sevlere r. Hadžić.

Mezari se nalaze ispred ulaza u Bijelu džamiju. Označeni su mermernim nišanima koji imaju natpise ispisane arapskim pismom na turskom jeziku.

4. Mezar na Režićima njegove kćerke Ifete. Označen je mermernim nišanima sa natpisom na turskom jeziku,

5. Tri mezara iznad Štamparije ograđena željeznom ogradom. Tu su ukopani njegov sin kadija Hasan Ihsan ef. Kadić sa svojom kćerkom Lejlom i suprugom hadži Šerifom. Prva dva mezara su sa mermernim nišanima, a na njima su natpisi i arapskim pismom i latinicom. Treći mezar nema nišana,

6. Mezar njegovog zeta Sadi-bega Gluhbegovića u Trepanica haremu,

7. Kuća u Vranovićima i

8. Mezar njegove kćeri Izete Gluhbegović u blizini ove kuće.

Hadžikadijini roditelji su hadži Hasan ef. Nurikić i Hanifa r. Šabić. Hadži Hasan ef. Nurikić živio je u prvoj polovini devetnaestog vijeka. Nakon smrti Piskavica Mehmed ef. bio je muderis u Osman kapetanovoj medresi u Gračani. Kao muderis je otišao na hadž i tamo umro. Prilikom ispraćaja na hadž zamoljen je da svojim zem-

ljacima ostavi hajr-dovu, tj. poruku, odnosno savjet. On je to učinio i između ostalog im preporučio da čuvaju tradiciju održavanja dova na Ratišu. Imao je biblioteku na orijentalnim jezicima, koju je on ili neko od njegovih nasljednika uvukio. Neke od tih knjiga se čuvaju u Gazi Husrebegovoj biblioteci u Sarajevu. Odnosno se zajedno sa knjigama iz biblioteke hadži Halil ef. Jedna od knjiga zadržala se i u Gračani. Na margini njene prve i druge stranice nalazi se bilješka: "Vakuf 'Nurika hadži Hasan efendiye Gračanlije".

Hadžikadija je iza oca ostao takoreći u bešici. Učio je u Osman kapetanovoj medresi, a hafizluk je završio pred muderisom Osman ef. Avdićem. Kolege u učenju hifza su mu bili hafiz Husrev Moralić i hafiz Hasan Škiljić, oba iz Gračnice. Nema podataka o daljem Hadžikadijinom školovanju, ali se sa sigurnošću može reći da ga je završio u Carigradu.

Što se tiče njegove karijere nakon školovanja, prve pisane tragove nalazimo 1873. godine kada se spominje kao hafiz Hadžiefendić arzuhaladžija. Isti izvor ga spominje i 1874. kao kadiju Hadžiefendića. On je, naime, za turske vladavine, pred okupaciju od Austro-Ugarske u tadašnjem Kajmekamskom uredu u Gračani bio sastavljač molbi i sličnih podnesaka (arzuhalas). Službovao je u raznim mjestima Bosne i Hercegovine. Tako na jednoj knjizi čitamo da joj je vlasnik Hasan Tahsin, kadija u Travniku.

Hadžikadija je od 1891. do 1896. bio kadija i predsjednik Vakufskog povjereništva u Mostaru. U Gruntovnoj knjizi u Gračani, koja je nastala 1891., za jednu kuću u Vranovićima, nekoliko kuća u Gračani kao i za njive Oskopac, Johovac, Hajdarevac i Lelekuša, piše da im je vlasnik hafiz Hasan Hadžiefendić umrolog hadži Hasana iz Mostara. U Gruntovnoj knjizi za Sladru nalazi se podatak da je kao kadija iz Mostara, 1893. godine kupio kmetove Jurice u ka-

toličkoj Špionici i da ih je 1905. prodao. Za vrijeme njegovog službovanja u Mostaru izgrađeno je nekoliko magaza za potrebe Sinan-pašina vakufa i adaptirana je Sejh Jujina kuća na Mejdanu (Trg 1. maja broj 15).

Na zidu ove kuće, desno od ulaza, nalazi se i kamena ploča veličine 42x72 cm, u kojoj je uklesan natpis (tarih) u stihovima na turskom jeziku. Evo prijevoda tog natpisa:

"Lijepa li je zgrada, privlačno mjesto, Divna kuća vrijedna pošto-

Bošnjak hafiz Hasan Tahsin.

Uvidjeli su da ako oстане u takvom stanju

Da će ovaj objekat biti uništen.

Sa višeg mjesta su dozvolu dobili

I sa vakufom plan napravili Pomogli su i obnovu kuće i novčano

Zajedno sa narodom i vlastima.

Hvala Allahu na njenom podizanju, koje se dogodilo u hiljadu tristotine i devetog godini.

vanja.

Umrli kapacitet gospodin Šejh Mustafa efendiya, poznat kao Jujo,

Prvotno je na ovom mjestu sagradio kuću

Neka je prati vječna sreća.

Poslije je kuća došla u posjed vezira

Uvažnog Ali paše Hersegli (Rizvanbegovića)

Koji je kuću uvukufio na Božijem putu i

Određio da u njoj stanuju uvaženi naibi (kadije).

Ali vremenom je dogodilo se Da je krov sa stranama kuće postao ruševan.

Ovo je u vijeću razmotrio mjesni kadija

Učini dovu za njen sretni dovršetak

Ova sretna kuća...

Neka je ...

Svima koji iskreno je oživše Neka istiniti dade obilnu nagradu.

1309. (1891/92)*

Natpis je prema navodima Hivzije Hasandedića spjevao Hamza Sulejman ef. Pužić, muderis i epigrafičar. Hadžikadija je, vjerovatno, nakon njene obnove u njoj stanovao.

Taib Nurikić

(Nastavak u sljedećem broju.)

Hadžikadija

u Gračanici. Na margini njene prve i druge strane nalazi se bilješka "Vakuf Nurika Hadži Hasan efendije Gračanlije".

Hadžikadija je iza oca ostao takoreći u bešici. Učio je u Osman kapetanovoj medresi, a hafizluk je završio pred muderisom Osman ef. Avdićem. Kolege u učenju hifza su mu bili hafiz Husejn Moralić i hafiz Hasan Škiljić, oba iz Gračanice. Nemamo nikakvih podataka o daljem Hadžikadijinom školovanju, ali se sa sigurnošću može reći da ga je završio u Carigradu.

Što se tiče njegove karijere, nakon školovanja, prve pisane tragove nalazimo 1873. godine kada se spominje kao hafiz Hadžiefendić arzuhaldžija. Isti izvor ga spominje i 1874. godine kao kadiju Hadžiefendića. On je, naime, za turske vladavine, pred okupaciju od Austro-Ugarske u tadašnjem Kajmekamskom uredu u Gračanici bio sastavljač molbi i sličnih podnesaka (arzuhalala). Službovao je u raznim mjestima Bosne i Hercegovine. Tako na jednoj knjizi čitamo da joj je vlasnik Hasan Tahsin, kadija u Travniku.

Hadžikadija je od 1891. do 1896. bio kadija i predsjednik Vakufskog povjereništva u Mostaru. U Gruntovnoj knjizi u Gračanici, koja je nastala 1891., za jednu kuću u Vranovićima, nekoliko kuća u Gračanici, kao i za njive Oskopac, Johovac, Hajdarevac i Lelekuša, piše da im je vlasnik hafiz Hasan Hadžiefendić umrlog hadži Hasana iz Mostara. U Gruntovnoj knjizi za Sladnu nalazi se podatak da je kao kadija iz Mostara, 1893. godine kupio kmetove Juriće u katoličkoj Špionici i da ih je 1905. prodao. Za vrijeme njegovog službovanja u Mostaru izgrađeno je nekoliko magaza za potrebe Sinan-pašina vakufa i adaptirana je Šejh-Jujina kuća na Mejdanu (Trg 1. maja broj 15).

Na zidu ove kuće, desno od ulaza, nalazi se i kamena ploča veličine 42x92 cm, u kojoj je uklesan natpis (tarih) u stihovima na turskom jeziku. Evo prijevoda tog natpisa:

"Lijepa li je zgrada, privlačno mjesto,

Divna kuća vrijedna poštovanja.

Umrli kapacitet gospodin Šejh Mustafa efendija, poznat kao Jujo,

Prvotno je na ovom mjestu sagradio kuću,
Neka je prati vječna sreća.

Poslije je kuća došla u posjed vezira

Uvaženog Ali paše Hersegli
(Rizvanbegovića)

Koji je kuću uvakufio na Božijem putu i
Odredio da u njoj stanuju uvaženi naibi
(kadije).

Ali vremenom je dogodilo se

Da je krov sa stranama kuće postao
ruševan

Ovo je u vijeću razmotrio mjesni kadija
Bošnjak hafiz Hasan Tahsin.

Uvidjeli su da ako ostane u takvom stanju
Da će ovaj objekat biti uništen.

Sa višeg mjesta su dozvolu dobili

I sa vakufom plan napravili.

Pomogli su i obnovu kuće i novčano

Zajedno sa narodom i vlastima.

Hvala Allahu na njenom podizanju,

koje se dogodi u hiljadu tristotine i devetoj
godini.

Hadžikadijina kuća - izgled prije obnove u kojoj je izgubila autentičnost

Učini dovu za njen sretni dovršetak

Ova sretna kuća...

Neka je ...

Svim koji iskreno je oživiše

Neka Istiniti dade obilnu nagradu

1309. (1891/ 92)"

Natpis je prema navodima Hivzije Hasan-dedića spjevao Hamza Sulejman ef. Pužić, muderis i epigrafičar. Hadžikadija je, vjerovatno, nakon njene obnove u njoj i stanovao.

Ona ima sličnosti sa kućom koju će izgraditi u Gračanici, a naročito kod rješenja ulaza i stepenica na sprat.

I svojim prozorima na spratu koji se završavaju lukovima, ova gračanička kuća podsjeća na stare kuće u Mostaru, što je doskora činila i natkrivena avlijska kapija sa zvekirima. Borovi zasađeni ispred nje su zamjenjivali hercegovačke čemprese. Sa svojom raskošnom jednostavnošću i sa svojim polo-

žajem ona je i danas jedna od najljepših kuća u Gračanici.

Ne znamo kada je Hadžikadija iz Mostara preselio u Sarajevo i da li je u međuvremenu službovao u nekom drugom mjestu. Vjerovatno je nakon službovanja u Mostaru obavio hadž. Bio je profesor i direktor Šeriatske sudačke škole (Mektebi Nuvvab) u Sarajevu, koja je otvorena 19. 12. 1887. kao najsavremenija i po rangu najviša škola svog vremena kod Muslimana. Direktor je bio u periodu 1901. do 1905. godine. Iz Šeriatske sudačke škole je premješten na Vrhovni šeriatski sud u Sarajevu, gdje je kao najstariji vrhovni šeriatski sudija službovao do penzije.

U vrijeme Hadžikadijinog službovanja u Sarajevu vodi se borba Muslimana za vjersko-prosvjetnu autonomiju. On je u dva navrata prisutan u pregovorima između Zemaljske vlade i predstavnika Muslimanskog autonomnog pokreta. Prvi put u periodu

juni-juli 1907. i drugi put u periodu januar-februar 1908., gdje je oba puta bio zastupnik Zemaljske vakufske komisije, odnosno njenog Središnjeg odbora kao kompetentan poznavalac šeriata. Sa njim su 1907. još Sulejman Šarac, Šakir Pandža, Džemaludin Čaušević, Hilmi Muhibić i Munib Korkut, a 1908. samo Čaušević i Muhibić.

Za nas je zanimljivo da se prepisi steno-grafskih zapisnika održanih sjednica na pregovorima nalaze u biblioteci Abdul-Aziza Ahmetbegovića u Sokolu, gdje su dospjeli sa većim dijelom Hadžikadijine biblioteke i biblioteke njegovog sina Hasan ef. Kadića. Knjige je prodala hadži Šerifa hanuma Kadić u toku Drugog svjetskog rata ili neposredno iza rata. Među tim knjigama ima tekstova koje je Hadžikadija rukom pisao. Vrhunac Hadžikadijine karijere se dogodio 1913. godine, kada je bio jedan od kandidata za reis-ul-ulemu. Naime, kada se hafiz Sulejman ef. Šarac zahvalio na časti reis-ul-uleme, izbornom tijelo, tzv. Hodžinska kurija, je predložila trojicu kandidata: Hadži Mehmed Džemaludin ef. Čauševića, Hadžikadiju i Jusuf ef. Midžića. Ovaj izbor je poništen, a kada je postupak obnovljen Hadžikadija više nije bio među kandidatima, a reis je postao Čaušević.

Ovaj događaj je, vjerovatno, ubrzao njegovu odluku da se penzioniše i vrati u svoju Gračanicu. Tu, u rodnom mjestu, odmah pokreće akciju i rukovodi njome na izgradnji Ahmed-pašine džamije. To saznajemo iz natpisa koji je isklesan na kamenoj ploči u lijepom neshi pismu. Ploča se nalazi iznad ulaznih vrata džamije. Prepis je u Zborniku Muhamed Enveri Kadića, koji je ujedno i autor ovoga natpisa. Prijevod natpisa glasi:

*"I ranije je ovdje postojala Ahmed-pašina džamija,
koja je oronula i bila sklona padu.
Zalaganjem džematlija i kadije, koji uložile
sredstva,
sagrađena je ova lijepa i čvrsta džamija.
U godini njena završetka Enverija izreče
kronogram:
Ovo je sastajalište dobrih i pobožnih ljudi.
Godina 1332. (1914.)"*

U navedenom Zborniku uz prepis ovog natpisa, kaže se da je spomenuti kadija Hadžiefendić hadži hafiz Hasan efendijski.

Dakle, 1914. godine Ahmed-pašina džamija je do temelja srušena, pa je uz prikupljanje dobrovoljnih priloga u gradu i okolnim selima izgrađena nova, zidana od kamena i sa armiranim betonskim kubetom, za razliku od stare koja je imala krov na četiri vode. Gradnja je dovršena 1916. a ne kako piše iznad ulaznih vrata.

Zadnjih godina svog života Hadžikadija je, povremeno, u Osman-kapetanovoj medresi predavao predmet husni hat (lijepo pisanje) i pripremao nadarenije softe za nastavak školovanja u Sarajevu. Dosta vremena je provodio u prirodi, na svom imanju u blizini Vranovića. Taj lokalitet se i danas naziva Hadžikadijin han ili Hadžikadijine borike, kako piše na vojnim kartama. To je na staroj cesti koja je vodila iz Gračаницe u Brčko. Postoji predanje da je na tom istom mjestu u stvari bio Ibrišimbegov ili Ibrišibegov han, pa kada ga je Hadžikadija kupio nastalo je ime Hadžikadijin han.

Hadžikadija je umro 1925. godine i u znak priznanja ukopan pred ulazom u Bijelu džamiju, gdje mu se 1937. pridružila supruga Šerifa.